Dokument ta' l-Arkivju Sigriet tal-Vatikan ta' l-1632 idawwal l-oriġni tal-Parroċċa ta' Ħal Luqa

Alexander Bonnici O.F.M.Conv.

DOKUMENT UFFIĊJALI MHUX MAGĦRUF

Ta' kull sena, jiena mmur barra minn Malta biex niġbor xi dokumenti li jgħinuni ħalli ndawwal xi aspett mhux magħruf ta' l-istorja ta' Malta. L-arkivji preferiti tiegħi huma l-Arkivju Sigriet tal-Vatikan, l-Arkivju tal-Kongregazzjoni tal-Fidi (li kien magħruf bħala tas-"Sant Uffizzju"), u l-*Public Record Office* ta' Kew qrib Londra. Kemm-il darba ġrali li jkolli f'moħħi xi argument ta' storja, u bla ma nkun nistennieh jitfaċċa quddiemi xi dokument importanti dwar xi argument ieħor. Hekk ġrali waqt li kont qed inqalleb id-dokumenti tas-Sagra Kongregazzjoni tal-Konċilju fl-Arkivju Sigriet tal-Vatikan. Kont qed niġbor dokumenti dwar l-Inkwiżituri ta' Malta. Imma, bla ħsieb, ġiet quddiem għajnejja supplika li għandha x'taqsam ma' l-oriġni tal-parroċċa ta' Ħal Luqa. L-Inkwiżitur ta' Malta kellu xi rabta magħha, imma indirettament biss. Ir-rabta tiegħu magħha kienet għall-fatt li hu kien Delegat Appostoliku wkoll. Kien qisu n-Nunzju li għandna llum.

Jiena ma kontx qed naħdem għal Ħal Luqa. Imma minnufih ħassejtni ċert li dik is-supplika mibgħuta lill-Papa Urbanu VIII fl-1632 għad tkun ta' valur jekk jingħata tagħrif dwarha. Għalhekk, jiena ordnajt minnufih fotokopja tagħha. Imma, għal xi snin, baqgħet merfugħa għandi. Kont għarraft biha lill-Kappillan Dun Ġużepp Camilleri, meta hu kien għadu kif ġie magħżul biex imexxi lil din il-parroċċa. Imma, għalkemm hu talabni aktar minn darba biex nikteb dwarha, għal xi raġuni jew oħra l-istudju dwarha min-naħa tiegħi baqa' ma sarx.

Is-supplika hi ta' żmien meta l-poplu nisrani ta' Ħal Luqa kien imxennaq ħafna biex ikollu knisja parrokkjali li tkun tiegħu biss. Dik ta' Bir Miftuħ, għalkemm fil-qrib, ma kinitx qed taqdihom tajjeb. Dik kienet qrib ħafna, imma fuq in-naħa opposta, tal-Gudja ta' llum. Ir-raħal ta' Ħal Luqa kien jinstab qrib ta' Bir Miftuħ aktar mill-irħula l-oħrajn li, bil-mod il-mod, kienu qed jinqatgħu f'parroċċa għalihom. Imma, xorta waħda, Bir Miftuħ lil Ħal Luqa ma kienx qed jagħtih servizz tajjeb. Il-parroċċa ta' Bir Miftuħ ma offrietx lanqas qassis wieħed biss għal Ħal Luqa. Mis-supplika nafu wkoll bl-inġustizzji li kienu qegħdin isiru mal-familji foqra ta' Ħal Luqa.

Pittura ta' Raffaele Caruana-Dingli li turi l-ewwel knisja parrokkjali ta' Ħal Luqa. L-arkitettura ta' din il-knisja baqgħet l-istess sa l-1901. Wara din id-data inbnew in-navi u tbidlet il-faċċata tal-knisja. Wara l-1945, għat-tielet darba l-knisja għaddiet minn tibdil kbir.

L-ILMENTI SA MINN ŻMIEN L-ASSEDJU L-KBIR

L-ilmenti kienu minn dejjem. Imma m'għandniex reġistrati dawk li saru qabel l-1565, is-sena ta' l-Assedju l-Kbir. Nafu dwar dak li kien qed jiġri mill-atti tal-viżta appostolika ta' Mons. Pietru Dusina. Dan, fl-1575, intbagħat mill-Papa Girgor XIII biex jagħmel viżta uffiċjali fid-djoċesi ta' Malta, li f'dak iż-żmien kellha magħha lil Għawdex ukoll. Dik kienet viżta tassew storika.

Fost l-oħrajn, Indri, Vestru, u Vinċenz Bonnici, tliet aħwa minn Ħal Luqa ddikjaraw quddiem Dusina li, fil-knisja parrokkjali ta' Bir Miftuħ, kien hemm kappella li, sa għaxar snin qabel, kienet tagħhom. Din kienet qrib il-fonti tal-magħmudija, li kien ikun qrib il-bieb ta' barra. Imma, fi żmien l-Assedju l-Kbir, l-arċidjaknu tal-katidral ordnalhom biex jagħmluha tissakkar sewwa b'xi bibien. Imma huma, fil-faqar tagħhom, ma kellhomx il-flus meħtieġa ħalli jidħlu għal dik l-ispiża. Għal din ir-raġuni, l-arċidjaknu ħadhielhom. Hu ħadilhom, mhux biss il-kappella, imma wkoll għalqa, li hi wkoll kienet tagħhom. Dawn il-Ħalluqin għafsu mal-viżitatur ħalli jgħinhom biex magħhom issir ġustizzja. Kien meħtieġ li jingħatawlhom lura, kemm il-kappella kif ukoll l-għalqa. Huma żiedu jgħidulu li min kien iżomm dik l-għalqa kien fid-dmir li, mid-dħul li jkun hemm, tingħata għajnuna lill-familji foqra ta' Ħal Luqa. Imma, minn mindu dik l-għalqa ttieħdet minn idejhom, lill-foqra ma ngħatalhom xejn. 'Il bogħod minn Bir Miftuħ tqies li kien ta' xi nofs mil. Imma, mill-knisja parrokkjali (li ma kinitx ħlief kappella ċkejkna) żgur li kien xi ftit iżjed. L-akbar ilment kien għall-fatt li n-nies kollha kienu jħossu

għal paġna 5

Dokument ta' l-Arkivju Sigriet tal-Vatikan - 1632

minn paġna 4

ruħhom abbandunati spiritwalment. Il-knisja ċkejkna tagħhom imsemmija għal Sant'Andrija, għalkemm kienet l-ewlenija, ma kellha l-ebda qassis li jieħu ħsiebha. Jidher li r-raġuni għaliex ma ntbagħtilhiex wieħed kienet fil-fatt li ma kinitx mogħnija bir-renti. Għalhekk, qassis f'Ħal Luqa ma kienx ikollu biex jgħix.[1] Ma kienx jissejjaħ qassis ħlief biex iqaddes għall-festa ta' Sant' Andrija u kultant f'xi okkażjoni oħra. Il-knisja lanqas biss ma kellha kwadru titulari. [2] Kien għad fadal ftit iżjed minn mitt sena biex il-knisja tiżżejjen bil-kwadru titulari prezzjuż li tpitter minn Mattia Preti.[3]

Sar fl-1687, u ħallas għalih Basilju Farrugia. Il-bżonn li Bir Miftuħ iċedi parti mit-territorju tiegħu kien ilu jinħass. Mons. Tommaso Gargallo, isqof sever u li ma kien jiqaflu ħadd (1578 - 1614), kien diġa' ta widen għall-ilmenti ta' Ħal Kirkop[4] u Ħal Tarxien[5] billi fl-1592 qatagħhom minn Bir Miftuħ. Imbagħad, fl-1598, minn Bir Miftuħ, l-istess isqof Gargallo qata' l-Imqabba[6] u Ħal Safi.[7]

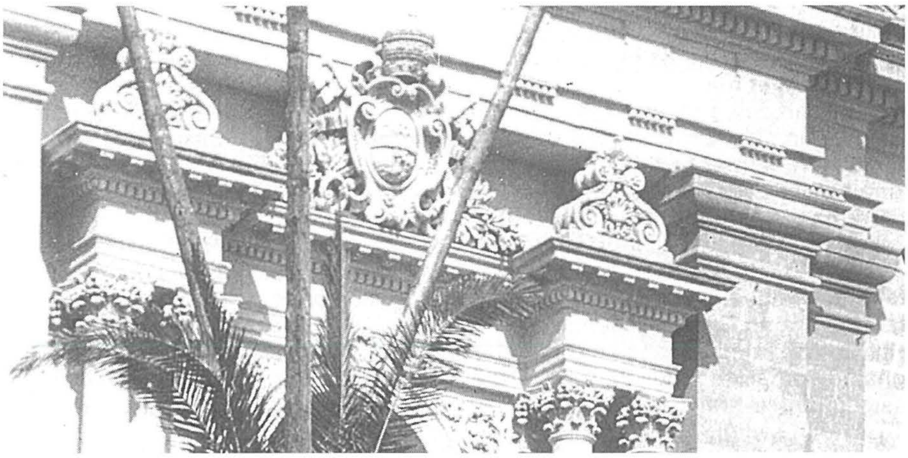

L-emblema tal-Papa Urbanu VIII li qabel il-gwerra kienet tinsab fil-faċċata tal-Knisja taħt il-fontispizju.

FIL-FAQAR U BLA RENTI

In-nies ta' Ħal Luqa bdew jinkeddu meta raw li postijiet ċkejknin iżjed minnhom ġew mogħtijin il-knisja parrokkjali, u lilhom ma ġietx mogħtija. Mill-irħula ta' madwar Bir Miftuħ, kien jonqos Ħal Luqa u Ħal Farruġ biss. Dwar Ħal Farruġ, qatt ma kien il-ħsieb li tingħatalu xi knisja parrokkjali. Sa llum, il-post baqa' bi ftit nies biss. Dwar Ħal Luqa, lill-isqof kien jidhirlu li l-post sata' jintlaħaq tajjeb minn Bir Miftuħ għax ma kienx imbiegħed. Imma nafu li, fil-fatt, tħalla nieqes mill-bżonnijiet tiegħu. Ma ninżlux fil-fond fl-istorja tal-qagħda soċjali ta' Ħal Luqa. Dwar popolazzjoni, xogħol, faqar, mard, u problemi oħrajn ikellimna tajjeb ħafna Dun Ġużepp Micallef u xi oħrajn ukoll.[8]

Gargallo ma tax lin-nies ta' Ħal Luqa dak li kienu jixtiequ. Meta dan l-isqof miet fl-1614, is-suċċessur tiegħu kien wieħed li twieled Malta. Dan kien Mons. Baldassarre Cagliares li mexxa bejn 1615 u 1633. Imma f'Ħal Luqa hu ma ħasibx malajr. Imma, waqt viżta pastorali fl-1630, kien hu nnifsu li ħeġġeġ lin-nies ta' Ħal Luqa biex jagħmlu rikors f'Ruma ħalli juru li kien meħtieġ li l-parroċċa ssir. [9]Dan juri li lill-isqof kien hemm min ma ħalliehx jiddeċiedi. Min-naħa ta' Bir Miftuħ kienu qed jinħolqulu bosta diffikultajiet. Fil-fatt, fiċ-ċirkustanzi normali tal-ħajja, l-isqof djoċesan m'għandux għalfejn jirrikorri Ruma biex jaqta' parroċċa għaliha. Imbagħad, dan l-isqof, ftit wara li fetħilhom it-triq, mis-sena 1631, ma sata' jagħmel xejn iżjed għaliex marad, u beda jmur minn rasu. Hu tilef l-użu tar-raġuni, u saħansitra lanqas biss ma sata' jitkellem iżjed.[10] Id-djoċesi ta' Malta, minn Diċembru ta' l-1631 sa Awissu ta' l-1633, kienet amministrata minn Mons. Martino Alfieri, inkwiżitur u delegat appostoliku f'Malta.[11] Alfieri kien se jkun inkwiżitur li jgħin ħafna lil Ħal Luqa fit-twaqqif tal-parroċċa. Kien fi żmien l-amministrazzjoni ta' Alfieri meta, fl-1632, inkiteb u ntbagħat ir-rikors ta' l-1632 għat-twaqqif tal-parroċċa. Ir-rikors ġie indirizzat direttament lill-Papa Urbanu VIII.[12]

IR-RIKORS LILL-PAPA URBANU

Ir-rikors ma jinqarax b'ħeffa. Id-diffikultà ma hix qiegħda fl-ilsien latin li bih hu miktub. Hi l-kaligrafija li toħloq xi diffikultajiet. Ma' dan l-istudju ċkejken, qiegħda tidher ir-riproduzzjoni fotografika ta' l-oriġinal tad-

għal paġna 6

Zneiber
Confectionery & Pastizzeria
Orders accepted for weddings & all occasion parties
6, St Georges Street, Luqa
134 Carmel Street, Luqa. Tel: 21803999

M. CAUCHI HARDWARE STORE
Hardware
201-202 NEW STR, LUQA Tel: 21673356
PLUMBING & ELECTRICAL FITTINGS
WATER & OIL BASED PAINTS
CARPENTRY GOODS
CEMENT
KEYS CUTS

Dokument ta' l-Arkivju Sigriet tal-Vatikan - 1632

minn paġna 5

dokument. F'din il-kitba tiegħi, qed jitwassal b'ilsienna l-kontenut tiegħu. Il-kitba ħarġet minn għadd ta' persuni li kienu miż-żewġ naħat: jiġifieri kemm minn Ħal Luqa kif ukoll minn Bir Miftuħ. Min-naħa ta' Ħal Luqa kien hemm Luqa Ellul, basilju Farrugia u Anġlu Mallia. Jidher mill-kontenut li kien hemm il-preżenza ta' Dun Mario Mallia, li kien il-kappillan ta' Bir Miftuħ. Tinħass ukoll il-fehma ta' Dun Wistin Cassia, li kien minn Ħal Qormi, imma diġa' kienu tefgħu għajnejhom fuqu bħala wieħed li sata' jgħin, u fil-fatt imbagħad, fl-1634, kien se jiġi magħżul bħala l-ewwel kappillan ta' Ħal Luqa.

L-ewwelnett, inkiteb lill-Papa fejn jinstab il-post u f'liema sitwazzjoni kien. Għalhekk, lill-Papa qalulu: *"Missier Qaddis, ir-raħal ta' Ħal Luqa, li hu fid-djoċesi ta' Malta, jiddependi mill-knisja jew kappella parrokkjali li hi fir-raħal ta' Bir Miftuħ, fl-istess djoċesi ta' Malta".*[13] Dik ta' Bir Miftuħ tissejjaħ "kappella" biex jiġi indikat li hi knisja ċkejkna, kif fil-fatt kienet. Kienet knisja ddedikata għall-Annunzjazzjoni tal-Verġni Marija. Minħabba ċ-ċokon tagħha, kienu qed jaħsbu biex ikabbruha xi ftit proprju f'dak iż-żmien.[14]

Is-supplika tkompli tiddeskrivi l-qagħda: *"Il-poplu għandu jieħu ħsiebu lil dak li jkun rettur ta' dik il-knisja parrokkjali. Il-knisja parrokkjali hi mbiegħda xi mil jew xi ftit iżjed minn Ħal Luqa".*[15] Fi żmien Dusina kien inkiteb li hi mbiegħda nofs mil biss. L-eżattezza tad-distanza hi bejn waħda u oħra; jiġifieri qrib mil. Wara li tfisser li, bejn post u ieħor, ma kien hemm xejn, inkiteb: *"Għal dawk li jkunu jridu jaqsmu minn post għal ieħor, fix-xitwa u fi żmien ta' xita, ma jistgħux jagħmlu dan ħlief b'diffikultajiet kbar. Minħabba t-triq imħarbta u minħabba 'l bogħod li hemm, ħafna xjuħ tar-raħal ta' Ħal Luqa ma jistgħux imorru fil-knisja parrokkjali ta' Bir Miftuħ".*[16]

Wara din id-daħla, il-kittieba tas-supplika fissru lill-Papa Urbanu xi xtaqu mingħandu: *"Billi nixtiequ li dawn l-affarijiet skomdi jinqatgħu, bil-qima kollha li għandna lejn il-Qdusija Tiegħek, aħna li qed nagħmlu din is-supplika, il-kunsill popolari, u l-poplu kollu ta' Ħal Luqa tkellimna bejnietna fuq dak li jaqbel għal dan ir-raħal. Inħossu li jkun ta' ġid li r-raħal ta' Ħal Luqa, il-knisja jew kappella tiegħu jinqatgħu mir-raħal ta' Bir Miftuħ u mill-knisja parrokkjali tiegħu. B'konsegwenza ta' dan, inħossu li l-knisja jew kappella ta' Ħal Luqa tiġi mgħollija għall-ġieħ ta' knisja parrokkjali. Għalhekk, ġew magħżulin x'uħud li joqogħdu f'Ħal Luqa. Dawn ġew delegati biex, flimkien mar-rettur ta' llum tal-knisja parrokkjali ta' Bir Miftuħ, li hu Mario Mallia, li għandu qima lejk, ħalli jsir il-ftehim biex lill-knisja ta' Ħal Luqa tinqata' minn dik ta' Bir Miftuħ".*[17] Minn Dun Mario Mallia, l-ewwelnett, kien mixtieq il-kunsens. Imma l-oraturi, bir-rispett kollu, fissru lill-Papa li huma kienu sejrin joqogħdu għar-rieda tiegħu u tas-Sede Appostolika. Imma l-ftehim bejn Bir Miftuħ u Ħal Luqa kien mixtieq li jsir b'xi kondizzjonijiet.[18]

IL-KUNDIZZJONIJIET LI TQIEGĦDU

Il-kUndizzjonijiet kienu dawn:

i) Huma qablu li l-ewwel frott ta' l-għelieqi tar-raħal ta' Ħal Luqa jiġu separati mid-dħul tal-knisja ta' Bir Miftuħ. Dawn kellhom jibdew jingħataw lil Ħal Luqa bħala għajnuna għall-knisja li sejra tinbena.

ii) Dawk il-drittijiet kollha li jmissu u li għad imissu lil Dun Mario jibqgħu jingħatawlu sakemm idum ħaj.[19]

iii) Jingħatawlu sittin skud li kienu jinqasmu fi tliet żminnijiet: l-ewwel terz (jiġifieri 20 skud) jingħatawlu minn dik il-ġurnata li fiha tkun saret parroċċa ħalli jgħinu fil-għajxien tiegħu. Dawn jingħataw fi żmien l-ewwel għoxrin ġurnata minn meta jkun sar it-twaqqif tal-parroċċa. It-tieni terz ta' 20 skud jingħata wara erba' xhur. It-tielet terz ta' għoxrin jingħata meta jgħaddu erba' xhur oħra. Hekk jibqgħu jingħataw kull sena minn dawn li qed jagħmlu s-supplika jew minn oħrajn li huma jkollhom fiduċja fihom. Lil Dun Mario jibqgħu jingħatawlu tul ħajtu kollha, anki jekk ikollu jakkwista xi benefiċċji ekkleżjastiċi oħrajn. Jibqgħu jingħataw anki jekk il-knisja li se jkollha t-twaqqif ta' parroċċa jkollha tkun vakanti għal xi żmien. [20]

iv) Il-poplu tar-raħal ta' Ħal Luqa u r-rettur li fil-futur ikun hemm għall-knisja li għandha tinbena, kemm tul iż-żmien meta Dun Mario jkun għadu ħaj, kif ukoll wara l-mewt tiegħu qatt ma jkollhom xi pretensjoni li jieħdu bħala tagħhom xi ħaġa mir-renti, dħul, beni mobbli u stabbli, u lanqas mill-paramenti, u bżonnijiet oħrajn li jkunu proprjetà tal-knisja ta' Bir Miftuħ, jew tal-kappelli jew altari li jkunu magħqudin magħha. Jekk jiġri li

għal paġna 7

PRIVAT
Biology & Chemistry
MATSEC
O & A level
(1) Resits Sept 2004
(2) Exams May 2005
Zurrieq
Tel: 21649614
Mob: 79288600
email:
bspiteriprivat@yahoo.co.uk

TWO 9 SIX
LADIES - GENTS, CHILDREN'S WEAR & UNDERWEAR
NEW STREET, LUQA
TEL: 21820672
JAWGURAW LILL-KLIJENTI KOLLHA TAGĦHOM IL-FESTA T-TAJBA

HIGHWAY
RESTAURANT & PIZZERIJA
Luqa By Pass
Luqa
Opening Hours
6.00p.m. - 11.00 p.m.
Open also
for working lunches
9.00a.m. - 2.30 p.m.
New Pizza American Style

Dokument ta' l-Arkivju Sigriet tal-Vatikan - 1632

minn paġna 6

dawk l-oġġetti li qegħdin fil-knisja ta' Bir Miftuħ jew fil-kappelli li hemm magħha jitolbuhom jew jippretenduhom. Imma l-oġġetti jibqgħu kompletament proprjetà ta' dik il-knisja ta' Bir Miftuħ, u għalhekk jibqgħu fiha.[21]

v) Il-kawża tad-dismembrazzjoni minn Bir Miftuħ u tat-twaqqif tal-parroċċa l-ġdida sejrin iġibu l-ispejjeż. Ikun hemm spejjeż ukoll biex minn Ruma jintbagħtu l-ittri appostoliċi. Ikun hemm spejjeż oħrajn f'Malta sakemm joħroġ l-aħħar att definittiv li bih il-parroċċa tkun twaqqfet. Minn dawn l-ispejjeż, l-imsemmi Dun Mario ma jħallas xejn. Kollox jitħallas minn dawk ta' Ħal Luqa.[22]

vi) Il-Kappillan li jsir għal din il-knisja li għandha tinbena, u kull wieħed mis-suċċessuri tiegħu, kull sena, joffru seba' rbajja' u nofs lill-Kulleġġ tas-saċerdoti tal-Ġiżwiti tal-Belt tad-djoċesi ta' Malta. Din hi n-nofs is-somma li l-imsemmija knisja ta' Bir Miftuħ hi obbligata tagħti kull sena bħala għajnuna għas-seminarju tat-tfal subien. Għalhekk, għalli ġej, dak li jkun il-kappillan tal-knisja parrokkjali ta' Bir Miftuħ iħallas biss in-nofs l-ieħor ta' l-offerta. Dan l-obbligu miż-żewġ naħat jibda minn dik il-ġurnata li fiha l-knisja jew kappella ta' Ħal Luqa tkun ġiet mgħollija għad-dinjità ta' parroċċa u jkun ġie mogħti lilha l-kappillan li jmexxiha.[23]

vii) Il-legati li huma mogħtijin lil dik il-knisja ta' Bir Miftuħ, flimkien mal-quddies u l-obbligi mwaqqfin fiha min-nies ta' Ħal Luqa għandhom jibqgħu f'Bir Miftuħ u jibqgħu jiġu sodisfatti f'dik il-knisja. Għalhekk, dawn ma għandhomx jitneħħew minnha biex jiġu trasferiti.[24]

viii) L-ewwel frott li kien jingħata minn Ħal Luqa jibqa' jingħata lil Dun Mario sa dik il-ġurnata meta l-knisja ta' Ħal Luqa li sejra tinbena jkollha l-kappillan tagħha għax tkun inqatgħet f'parroċċa għal rasha. Minn dik il-ġurnata tat-twaqqif tal-parroċċa ta' Ħal Luqa, jistgħu bi dritt jinġabru u jingħataw lill-kappillan ta' Ħal Luqa, u jagħmel użu minnhom għall-utilità tiegħu.[25]

ix) Il-poplu ta' Ħal Luqa u l-kappillan tal-knisja li għandha tinbena, fil-Ħdud u l-festi kmandati l-oħrajn, ma jistgħux jiċċelebraw quddies jew iqabbdu lil min iqaddes ħlief minn dik il-ġurnata meta l-kappillan ikun ħa l-pussess tal-knisja li għandha tinbena. Id-drittijiet ikunu skond kif jingħataw u kif jidhru b'mod sħiħ fil-kitbiet li joħorġu.[26]

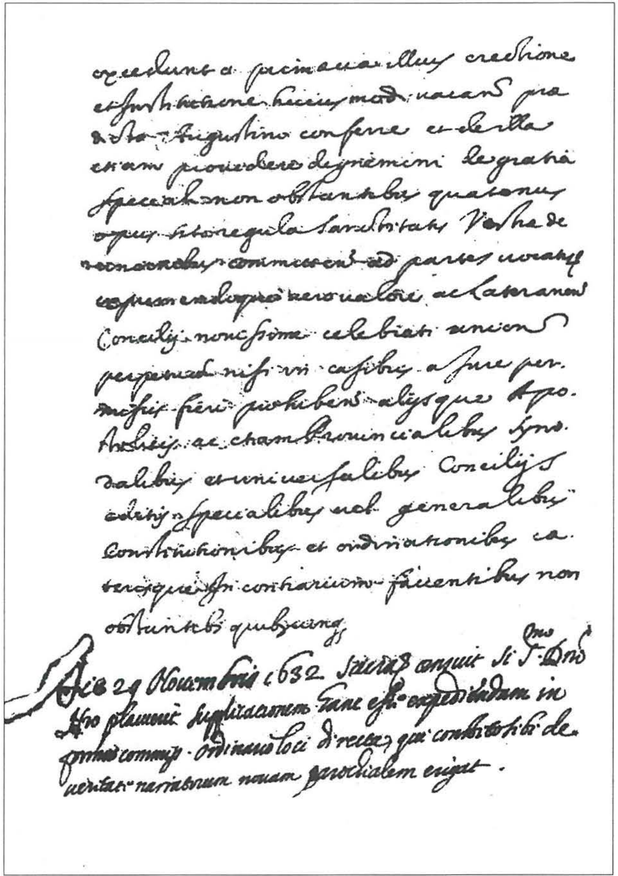

L-aħħar paġna tas-supplika li kif jidher intlaqet fid-29 ta' Novembru 1632.

IL-ĠID LI JOĦROĠ MINN KAPPILLAN FIL-POST

Dawk li qed jagħmlu s-supplika jindirizzaw ruħhom lill-Papa b'dawn il-kelmiet: *"Missier Qaddis, Aħna lill-knisja jew kappella ta' Sant' Andrija tar-raħal ta' Ħal Luqa nixtequha b'ħerqa li tinqata' mill-knijsa parrokkjali ta' Bir Miftuħ. Nixtiequ li d-dismembrazzjoni jkollha bħala konsegwenza li jkun hawn knisja parrokkjali ġdida fir-raħal ta' Ħal Luqa. B'hekk Ħal Luqa jkollu l-kappillan tiegħu. Dan ikun ta' faraġ spiritwali għal dan ir-raħal. Lill-kappillan jingħatalu bħala dritt l-ewwel frott tar-raħal ta' Ħal Luqa. Hu jieħu wkoll id-dħul inċert li jservih għall-għajxien tiegħu tul iż-żmien li jkollu f'idejh dik il-knisja li għandha tinbena. Dawn ma jibqgħux jingħataw iżjed lill-knisja ta' Bir Miftuħ.*

Għalhekk, bl-umiltà kollha, qed titressaq din is-supplika lill-Qdusija Tiegħek. L-imsemmi Kunsill Popolari qed jagħmel din it-talba b'sens ta' qima lejk, flimkien ma' Dun Wistin Cassia, qassis Malti. Aħna msaħħin bil-wegħda li jagħmlulna n-nies ta' Ħal Luqa li hawn bħalissa. Aħna ċerti li jagħmlu bħalhom dawk li għad jiġu

għal paġna 8

Q-QUICK

230, Triq il-Ġdida, Luqa LQA 02

Tel: 2182 0772

Issibu toys, soft toys, varjazzjoni ta' stationery, magazines, kotba ta' l-Iskola, u tal-qari, photocopy service, spiral & glue binding, Photo developiong 24 hour service. Issibu varjetà kbira ta' affarijiet għas-sajd

Nispeċjalizzaw fi prodotti tad-ditta rinomata
FABER CASTELL

SILVANA
GENERAL HOUSEHOLD GOODS

Gifts & Furniture

It-Taħħan Street c/w Vince Dimech Street
Żurrieq
(opposite Xarolla Windmill)
Tel: 2164 9035, 2168 0115

Dokument ta' l-Arkivju Sigriet tal-Vatikan - 1632

minn paġna 7

warajhom 'il quddiem. Huma jiżguraw li jagħtu l-ewwel frott u d-dieċmi lil din il-knisja jew kappella. Imma huma jistennew li jkollhom il-kura ta' l-erwieħ maqtugħa minn dik il-knisja ta' Bir Miftuħ. Din ma jixtequx li jibqa' jkollha ġurisdizzjoni fuqhom. Imma joqogħdu għal kull patt u għall-kundizzjonijiet li diġà ssemmew. B'hekk, Ħal Luqa jinqata' għal dejjem u jkollu l-parroċċa tiegħu separata u distinta għal dawk li jgħixu fit-territorju tar-raħal. Il-knisja parrokkjali jkollha l-fonti tal-magħmudija tagħha. Ikun hemm iċ-ċimiterju tal-parroċċa. Ikun hemm ukoll dak kollu li qassis li jmexxi parroċċa għandu d-dritt li jkollu.

Il-kappillan li jingħata għal Ħal Luqa jkun joqgħod fil-parroċċa personalment u lill-parroċċa jserviha bil-funzjonijiet divini u billi jieħu ħsieb tal-kura spirtwali ta' dawk kollha li joqogħdu fit-territorju tagħha. Hu, għalhekk, jieħu ħsieb ta' dawk kollha li jkunu jgħixu fir-raħal ta' Ħal Luqa u fit-territorju kollu li jkun marbut ma' dan ir-raħal. Hu jamministralhom is-sagramenti u jagħtihom is-servizzi kollha li wieħed jistenna li jsib f'parroċċa. Hu jintrabat bil-piżijiet kollha li parroċċa ġġib magħha u ma jħallihiex nieqsa mill-bżonnijiet parrokkjali b'mod li l-parruċċani kollha jkunu moqdija. Ikun moqdi wkoll id-distrett kollu tar-raħal ta' Ħal Luqa. Dawk li joqogħdu fil-limiti tal-parroċċa, kemm ta' llum kif ukoll dawk taż-żmien li għad jiġi jaħsbu biex lill-kappillan jipprovdulu d-dotazzjoni li għandu jkollu għall-għajxien u biex ikun jista' jaqdi d-dmirijiet tiegħu. L-ewwel frott u d-dieċmi kollha tar-raħal ta' Ħal Luqa u t-territorju ta' dan ir-raħal, jibqgħu jingħataw kemm issa kif ukoll 'il quddiem. Dawn jingħataw f'idejn il-kappillan ta' Ħal Luqa malli jieħu l-pussess tal-parroċċa. Dawn ikunu marbutin mal-knisja kemm kif tkun malli tinbena, kif ukoll 'il quddiem.

Dak li l-kappillan ikollu dritt għalih jieħdu hu personalment jew xi ħadd jew uħud f'ismu u f'isem il-knisja msemmija ta' Ħal Luqa. Ikun tiegħu bis-setgħa li jkollu. Għalhekk, hu jieħu tiegħu liberament u jżommu għal dejjem bil-permess ta' l-Isqof Djoċesan jew ta' xi ħadd ieħor minfloku. L-ittri uffiċjali ta' llum u dawk li għad jintbagħtu 'l quddiem, meta jkunu validi u effikaċi, ikollhom l-effett sħiħ tagħhom. Dak li jingħata jkollu l-qawwa tiegħu sakemm ma jkunx hemm xi revokazzjoni jew xi sospensjoni li tillimita jew tneħħi għal kollox dak li jkun ġie mogħti, jew jingħataw xi dispożizzjonijiet kontrarji min-naħa tal-Qdusija Tiegħek jew ta' xi suċċessur tiegħek bħala Papa.

Jekk 'il quddiem xi ħaġa li tkun ġiet mogħtija ma tidhirx li tkun ċara f'xi kelmiet jew xi espressjonijiet, jew ikun hemm xi ħaġa li ma tkunx tinftihem tajjeb, id-deċiżjoni dwarhom tittieħed mill-imħallfin tal-kawżi tal-Palazz Appostoliku bħala awdituri, jew mill-imħallfin li jkunu Kardinali tal-Knisja Mqaddsa Rumana, jew minn legati jew viċi-legati tas-Sede Appostolika, li jagħmluha ta' mħallfin billi jiddeċiedu dwar dak li jkollu jsir għall-knisja tar-raħal ta' Ħal Luqa. Dan jgħodd ukoll f'dak li jinqala' fiż-żmien li għad jiġi dwar xi ħaġa mogħtija lill-kappillan li jkun hemm fir-raħal ta' Ħal Luqa.[27]

Il-knisja parrokkjali ta' Ħal Luqa jkollha r-renta mill-kapital li ma jaqbiżx 24 dukat.[28] *Fl-ewwel żmien tat-twaqqif tal-parroċċa, din is-somma ma tinqabiżx. Meta jiġi biex issir it-twaqqif, is-somma tingħata lil Dun Wistin.*[29] *Dan nixtequh bi grazzja speċjali, minkejja xi dispożizzjonijiet differenti li jista' jkun hemm min-naħa tal-Qdusija Tiegħek. Jingħata kas f'każ ta' xi valuri, kif inisbu wkoll f'dikjarazzjonijiet tal-Konċilju tal-Lateran li m'ilux li ġie ċċelebrat. Il-ġabra ta' dawn id-dispożizzjonijiet flimkien nixtequha li tkun perpetwa, ħlief f'dawk il-każijiet meta jkun hemm xi projbizzjoni fil-Liġi tal-Knisja jew fis-Sinodi Appostoliċi jew Provinċjali, jew fil-Konċilju Universali, jew f'editti speċjali jew f'kostituzzjonijiet ġenerali, jew f'ordinazzjonijiet oħrajn. Dan aħna qegħdin nipproponuh sakemm ma jkunx hemm dak li jkun kuntrarju għalih".*[30]

29 TA' NOVEMBRU 1632: IS-SUPPLIKA TINTLAQA'

F'dak iż-żmien meta ntbagħtet din is-supplika, id-djoċesi ta' Malta kienet tinstab fi żmien ta' niket. L-Isqof Baldassarre Cagliares ma għaddiex aħjar fil-marda kerha li laqtitu. Moħħu baqa' mimsus u baqa' difettuż biex jesprimi ruħu. Il-Papa Urbanu VIII, li kien ġie mgħarraf b'dik is-sitwazzjoni, ma satax iħalli lil Malta bla ragħaj. Żgur li kien meħtieġ wieħed għallanqas provviżorju. It-tama fil-fejqan ta' l-Isqof kienet żgħira; imma ma kien hemm l-ebda ħsieb li jitqiegħed isqof ġdid sakem Cagliares ikun għadu ħaj. Għalhekk, ftit qabel ma ntbagħtet is-supplika dwar il-parroċċa ta' Ħal Luqa, il-Papa Urbanu, fis-7 ta' Ġunju 1631, bagħat f'Malta brevi lill-Inkwiżitur Ludovico Serristori, li kien ukoll Delegat Appostoliku, ħalli tinstab soluzzjoni.

għal paġna 9

DARMENIA TOURS

Misraħ tal-Knisja - Luqa

Ġiti Kulturali u Divertenti

Tel: 21800417
Fax: 21697953

HUSYL
Household Goods
New Street - Luqa
Tel: 21677955/99471706

Il-ħanut fejn issibu tixtru rigali għal kull okkażjoni bħal linef, statwi, kolonni u għażla ta' mirja, nkwatri u *loose furniture* tal-kewba. Issibu wkoll affarijiet għall-użu tad-dar bħal borom *waterless*, fannijiet, *picnic coolers* u *B-B-Q sets*

GREEN PEPPER

Prop: Alfred Abdilla

237, Triq il-Ġdida, Luqa
Tel: 21663883

Fejn issibu kull kwalità ta' frott u ħaxix frisk u kull kwalità ta' ġobon, salumerija u *party items*

Dokument ta' l-Arkivju Sigriet tal-Vatikan - 1632

minn paġna 8

Kien meħtieġ li jitqiegħed wieħed minflok l-Isqof Cagliares. Id-deċiżjoni tal-Papa kienet li, għal sitt xhur, id-djoċesi tintelaq f'idejn Fra Salvatore Imbroll, qassis Malti li kien prijur tal-Knisja Konventwali ta' San Ġwann. Għalhekk, dan ġie maħtur vigarju tad-djoċesi.[31] Imma f'Malta mhux kulħadd qabel ma' dik id-deċiżjoni; għalhekk, proviżorjament, l-Inkwiżitur Serristori nnifsu ħa t-tmexxija tad-djoċesi f'idejh. Imma Serristori u Imbroll qatt ma kisruha bejniethom.[32]

L-għajnuna lil ta' Ħal Luqa ġiethom mis-suċċessur ta' Serristori. Fit-28 ta' Diċembru 1631, wasal Malta Inkwiżitur ġdid li kien Mons. Martino Alfieri. Dan, minn Diċembru 1631 sa Awissu 1633, kien soprintendent u amministratur tad-djoċesi ta' Malta.[33] Kien eżattament fi żmien l-amministrazzjoni ta' Alfieri meta minn Ħal Luqa ntbagħtet is-supplika li nkiteb dwarha. Fid-29 ta' Novembru 1632, il-Kongregazzjoni tal-Konċilju bagħtet tweġiba favorevoli għas-supplika. Jekk dan li nkiteb fiha kellu jirriżulta li hu minnu, u jekk il-Papa Urbanu VIII ma kellux juri ruħu kuntrarju, is-supplika kienet sejra tintlaqa' u tintbagħat lil dak li kellu t-tmexxija tad-djoċesi f'idejh. F'dak iż-żmien, id-djoċesi kienet għadha f'idejn l-Inkwiżitur Martino Alfieri. Il-Kongregazzjoni msemmija kienet tal-fehma li lir-raħal ta' Ħal Luqa tingħatalu knisja parrokkjali.[34]

Dan juri li l-Kongregazzjoni ddeċidiet li ddaħħal fil-każ lill-Inkwiżitur ta' Malta, minħabba l-fatt li kien is-soprintendent tad-djoċesi. Imma d-deċiżjoni definittiva ma setgħetx tittieħed malajr. L-Isqof Cagliares miet għal għarrieda fl-4 ta' Awissu 1633 b'attakk ta' puplesija.[35] Imma, billi l-isqof il-ġdid, li kien se jkun Mons. Mikiel-Ġwanni Balaguer, ma sarx minnufih kien se jkun l-istess Inkwiżitur Alfieri li baqa' jgħin lil ta' Ħal Luqa sakemm fil-15 ta' Marzu 1634 ħarġu minn idejn il-Papa Urbanu l-ittri appostoliċi għat-twaqqif tal-parroċċa ta' Ħal Luqa. Imma dan hu tagħrif li nafuh għaliex inkiteb tajjeb dwaru minn ħaddieħor.[36]

Referenzi

1 ASFR, *Copia Visitationis Apostolicae Melitensis R.P.D. Petri Duzina factae MDLXXV*, ff. 189-190.

2 Ibid., f.190.

3 Ara Alex. Bonnici - Joseph Grech, *Il-kwadri titulari tal-parroċċi ta' Malta u Għawdex*, PEG, 2000, 49.

4 Bonnici Alexander, "Kirkop: San Leonardu", *Il-Knejjes Parrokkjali ta' Malta u l-Festi tagħhom*, PIN, II(1993), 12-13.

5 Battistino Vincent, *Ħal Tarxien*, 1993, 35-36.

6 A. Bonnici, "Lejn l-erezzjoni tal-parroċċa fl-Imqabba fis-sena 1598", Charles Farrugia (ed.), *L-Imqabba mal- taż-żmien*, Malta 1998, 32-33.

7 Paul Callus, *Ħal Safi*, 1998; Id., "Safi: San Pawl", *Il-Knejjes Parrokkjali ta' Malta u l-Festi tagħhom*, PIN, III(1994), 1.

8 Dun Ġużepp Micallef, *Ħal Luqa: Niesha u Ġrajjietha*, 1975, 37-58; ara wkoll Dun Karm Zammit, Luqa: Sant'Andrija, *Knejjes Parrokkjali*, II(1993), 51-60.

9 AAM, *Kanċ.*, *Supplicatio pro Basilio Farrugia*; AAM, VP, XI (1621-1631: Cagliares).

10 Bonnici Alessandro, "I Vescovi di Malta Baldassarre Cagliares e Michele Balaguer", *MH*, V/2(1969), 8.

11 Bonnici Alex., *Storja ta' l-Inkiżizzjoni ta' Malta*, RuĦ, I(1990), 254-256.

12 ASV, *S. Cong. Conc.*, positio 48, ff. 150r-155v.

13 Ib., f.150r.

14 AAM, *VP*, XII (1635-1637: Balaguer), f.99v; 202v-203v. Imma dik ma ken itx il-knisja ta' llum. Reġgħet tkabbret minn Ġiovanni Barbara bejn 1752 u 1755: Ib., 1751-1756 (Alpheran), ff.202v-203v: Ib., 1758-1760(Rull), II, f.430r-v.

15 ASV, *S. Cong. Conc.*, pos. 48, f.150r.

16 Ibid.

17 Ibid., f.150r-v. Il-kappillan Dun Mario Mallia kien ilu jmexxi l-parroċċa ta' Bir Miftuħ sa mis-sena 1599. Kien saċerdot ta' merti kbar; hu tqies wieħed mill-aħjar qassisin tad-djoċesi. Imma, f'dak iż-żmien ta' l-erezzjoni tal-parroċċa ta' Ħal Luqa, hu kien imtaqqal bis-snin, u kien qrib l-aħħar żmien ta' ħajtu. Hu jis semma ħafna minn Micallef. Kittieba oħrajn ifaħħruh. Miet fl-1635: Ġ. Micallef, *Ħal Luqa*, 49, 52-53, 58-64, 70-71, 87, 189; Achille Ferres, *Descrizione Storica delle Chiese*, 1866, 351.

18 ASV, *l.c.*, f.150v.

19 Ibid. Il-munita ta' dak iż-żmien kienu l-*Iskud*. Dan kien jinqasam fi tnax-il *irbija*. L-irbija kienet tinqasam f'għoxrin *ħabba*.

20 ASV, *Ibid.*, ff. 150v-151r.

21 *Ib.*, f.151r-v.

22 *Ib.*, f.151v.

23 *Ib.*, f.152r.

24 *Ib.*,Hawn jidher tajjeb kemm Dun Mario Mallia, il-Kappillan ta' Bir Miftuħ, saħaq biex hu u s-suċċessuri tiegħu ma jitilfu xejn mid-dħul li kellha dik il-knisja parrokkjali tagħhom.

25 *Ib.*, f.152r-v. Hawn qiegħed jingħad għal dak li l-liġi tal-Knisja ssejjaħlu *iura stolae:* li hu dak li, dritt, imiss lill-kappillan li jkun imexxi parroċċa.

26 *Ib.*, f.152v.

27 *Ib.*, f.152v-155r.

28 Dukat hu munita tad-deheb ta' żmien il-Kavallieri, li kienet tissarraf f'xi 18-il biċċa tal-fidda. Din hi munita li kienet tintuża l-iżjed fir-Repubblika ta' Venezja u fis-Saltna ta' Napli.

29 Wistin kien Dun Wistin Cassia, li kien qed jissemma li se jsir l-ewwel kappillan, jekk ix-xewqa tan-nies ta' Ħal Luqa tinqata'.

30 ASV, l.c., f.155r-v.

31 ASV, Secr. Brev., 775, f.38r-v.

32 Alex. Bonnici, Storja ta' l-Inkwiżizzjoni ta' Malta, RuĦ.I (1990), 251-252.

33 Ib., 255.

34 ASV, S. cong. Conc., pos. 48, f.155r.

35 Bibl. Vat., Barb. Lat., 6680, f.27r. Bonnici, o.c., 257.

36 Micallef, o.c.,

Dwar Alexander Bonnici:

Patri Alexander Bonnici hu Franġiskan Konventwal bid-dottorat fl-Istorja mill-Università Gregorjana ta' Ruma. Bosta huma l-kitbiet storiċi tiegħu bil-Malti, Ingliż, Taljan u Spanjol. Ġie mogħti apprezzament anki b'midalji tad-deheb minn Cambridge (Ingilterra), North Carolina (USA), u Malta. Għall-ibliet u l-irħula tagħna, hu ppubblika volumi sħaħ ta' storja. Ta' min isemmi dawk għall-Isla, il-Mellieħa, u Ħad Dingli f'Malta, u għar-Rabat u n-Nadur Għawdex. Ikkollabora ma' kittieba oħrajn fi studju importanti dwar xi postijiet, bħall-Birgu, San Ġiljan, u l-Imqabba f'Malta u għal San Lawrenz f'Għawdex. Opra ta' valur kbir li ħarġet minn idejh bl-Ingliż u bil-Malti hi l-istorja ta' l-Inkwiżizzjoni ta' Malta. Ismu hu inkluż f'*Who's Who* ta' nazzjonijiet bħalma huma l-Ingilterra, Stati Uniti, naturalment Malta. Fl-1996, ġie meqjus fl-Amerka bħala *Man of the Year* fl-istorja u kiseb midalja tad-deheb.